

Kommunstyrelsen

Faravid Svalfors af Ugglas
Projektledare
Iréne Hededal
Förvaltningschef
irene.hededal@ekero.se

Nulägesrapport Upptäck Hovgården 2022-10-28

Dnr KS22/309

”Upptäck Hovgården” är ett pågående projekt som har syfte att genom ökad samverkan mellan civilsamhället och näringslivet på Adelsö, Ekerö kommun, Statens Fastighetsverk, Riksantikvarieämbetet, Region Stockholm med flera, gynna de lokala aktörernas förutsättningar, stärka företagandet och skapa ett mer tillgängligt, attraktivt och hållbart besöksmål.

Insatsen gjordes möjlig genom en bred dialog, nätverksarbete och genom att tillsammans med intressenterna skapa ett gemensamt besökscentrum och mötesplats i lokaler som Ekerö kommun tillgängliggjort för ändamålet.

Finansiering av projektet har skett genom kommunala, regionala och statliga medel:

Ekerö kommun, Kommunstyrelsen	250 000 kr
Ekerö kommun, Kultur- och fritidsnämnden	50 000 kr
Region Stockholm	300 000 kr
Riksantikvarieämbetet	330 000 kr

Tidsplan och genomförande

När projektets finansiering var klar rekryterades en projektledare, Faravid Svalfors af Ugglas, som började sin anställning i augusti. Redan från början öppnades platsen där informationscentret skulle ligga upp i juni 2021, som en markering att detta var ett gemensamt utvecklingsprojekt. Den formella invigningen skedde i juni 2022 då Ekerö bostäders renovering av bygdegården var klar. Tack vare nära samarbete är möteslokalerna ändamålsenliga för skilda syften. På grund av föräldraledighet har projekttiden förlängts med tre månader.

Lokalt engagemang och mötesstruktur

Under projektets gång har perspektiv inhämtats vid sammanlagt sex större möten och workshops och ett flertal mindre möten, hembesök, telefonsamtal och via e-post. Ett hundratal adelsöbor har deltagit i fysiska träffar och projektledaren har träffat samtliga

Adelsös föreningar. Projektledaren är dessutom inbjuden att hålla regelbundna avstämningar under Adelsö föreningsråds möten och avstämningar i en mindre konstellation sker kontinuerligt varannan vecka. Flera näringsidkare har bidragit med sina perspektiv på hur besöksmålet kan utvecklas. Perspektiven från civilsamhället och näringslivet har dokumenterats och utmynnat i ett antal aktiviteter.

Projektåret kan kännetecknas av insamlande av olika perspektiv samt skapandet av förutsättningar för samverkan mellan aktörer och intressenter. Utvecklingen av Hovgården som besöksmål sker stegvis och med ömsesidig positiv effekt för aktörer med verksamheter kopplade till platsen.

Effekter för näringslivet

Ekerö kommuns tidigare insatser såväl som pågående satsningar har skapat synergieffekter. Dessa har lett till att aktörer nu ser anledning att investera i och utveckla sina engagemang.

Ett samarbete med Café Hovgården och Strömma Kanalbolaget har initierats och är under utveckling. Dessa båda företag uppbär tillsammans med Ekerö Bostäder besöksmålets nyckelfunktioner. Sedan projektets start har Café Hovgården sett en kundökning på uppskattningsvis 20% och en markant ökning av frågor från besökare rörande världsarvet, vikingatiden och Adelsös övriga rika historia.

Strömma Kanalbolaget har i sin tur sett en ökning av sålda biljetter för turer mellan Birka och Hovgården. Detta har lett till beslut om ökad trafikering mellan världsarvets båda delar till säsongen 2023. Inför kommande säsong planerar lokala aktörer ett slags värdskap på Hovgården i samklang med Strömma Kanalbolagets båtavgångar.

Birka och Hovgårdens förvaltning

Arbetet inom Världsarvsrådet har lett till stärkta relationer mellan Ekerö kommun och andra organisationer och myndigheter inom rådet. Rådsmedlemmarnas respektive roller, ansvarsområden, skyldigheter och mandat har synliggjorts och en strategi för framtagandet av en ny världsarvsplan har skapats och arbetet med denna påbörjats. Ekerö kommun och Statens fastighetsverk inväntar länsstyrelsens bidrag.

Ansvar för förvaltningen av fornlämningsområdet ligger hos Statens Fastighetsverk. Projektledarens funktion som kontaktlänk mellan Ekerö kommun, Statens Fastighetsverk och lokalsamhället har varit en framgångsfaktor. Vi har kunnat se ett mer effektivt samarbete där Statens Fastighetsverk gjort flera insatser för att utveckla besöksmålet utifrån det underlag som projektet tagit fram i samråd med lokala aktörer och intressenter. Bland annat har flera informationsskyltar bytts ut och beslut har fattats till att innevarande år ta bort det inre stängsel i fornlämningsområdet som sedan länge utgjort ett hinder för betesdjur och besökare samt inneburit slitage på några av fornlämningarna. Även på Björkö har insatser gjorts för att stärka upp besöksmålets erbjudande och skyddsfaktorer.

I rapporten *Nationell strategi för världsarvsarbetet* (Riksantikvarieämbetet 2019) framhålls vikten av att skydda och bevara världsarven, men även vikten av att utveckla och använda dem. Världsarvets OUV (Outstanding Universal Value) är avhängigt god förvaltning och att

världsarvets värde kommer besökare till del. Ett väl fungerande världsarvsråd i vilket representanter från näringsliv och lokalsamhälle ingår, är enligt rapporten en nyckel till ett framgångsrikt bevarande av platsens OUV. Detta stämmer väl överens med de erfarenheter och slutsatser Ekerö kommun dragit i sitt arbete och ambitionen att få in dessa intressenter i världsarvsrådet har nyligen fått genomslag.

Kommunens varumärke

Ekerö kommun är med sina två världsarv unik i Sverige. Dessutom finns i kommunen många andra besöksmål med en rik och säregen historia. *Kulturens övärld* är ett inarbetat begrepp inom vilket världsarvet Birka och Hovgården har sin givna plats.

”Upptäck Hovgården” har genererat text- och bildmaterial till den kommunala webbsatsningen ”Upplev Ekerö”. Förutom material rörande världsarvet Birka och Hovgården har information om Björn Järnsidas hög på Munsö och den så kallade Krigarkvinnan tagits fram. Ytterligare texter och illustrationer är planerade.

Marknadsföringen av Ekerö kommuns världsarv och övriga historiska besöksmål kommer även framgent ske via Upplev Ekerö. Därtill genom föreningen Världsarv I Sverige (VIS), den internationella föreningen Destination Viking Association samt i samarbete med organisationen Destination Uppsala, med flera, som ett led i att samordna marknadsföringen på regional, nationell och internationell nivå.

Projektledaren ingår i en arbetsgrupp kopplad till VIS som ska ta fram informationsfilmer om Sveriges samtliga 15 världsarv. Dessa filmer ska användas i nationell och internationell marknadsföring av besöksmålen och kommer även kunna visas på de olika världsarvens besökscenter.

Hovgårdens informationscenter

Sommaren 2022 invigde Ekerö kommun Hovgårdens Informationscenter med dess världsarvsutställning i Adelsö Hembygdsgård. Upprättandet av ett informationscenter ingick som ett av målen i projektbeställningen och när projektet beviljades medel även från Riksantikvarieämbetet kunde också en världsarvsutställning tas fram.

I utställningen ingår tryckta texter på svenska och engelska, bildspel och filmer på digitala skärmar, fototavlor samt en stor illustration av ett vikingatida Hovgården, skapad av arkeologen och illustratören Mats Vänehem. Ytterligare en illustration skapas i denna stund av konstnären. Denna gång föreställande en vy över Birkas stadsområde med Hovgården i bakgrunden. Arkeologen Charlotte Hedenstierna-Jonson har åtagit sig att faktagranska denna illustration, vilken har till syfte att gestalta hur världsarvets olika delar hör ihop.

Hovgårdens informationscenter med dess världsarvsutställning har rönt uppmärksamhet både lokalt och nationellt och har omskrivits i lokaltidningarna Adelsönytt, Mitti Mälarö och i Mälaröarnas Nyheter. Dessutom ingick Hovgården i en reseguide för vikingatida besöksmål i tidskriften Populär Historia, med en av världsarvsutställningens bilder på omslaget.

Resultatet av kommunens satsning har även kommunicerats genom föreningen Världsarv i Sverige och under 2022 års nordiska världsarvskonferens.

Adelsö Bibliotekshörna

Redan i projektplanen lyftes frågan om huruvida ett filialbibliotek kunde upprättas i Adelsö Hembygdsgård. Även under perspektivinsamlingarna kom frågan på tal och i samarbete med Ekerö Bibliotek kunde Adelsö Bibliotekshörna öppnas för besökare sommaren 2022. Bibliotekshörnan är ett förtroendebibliotek med adelsöbor som främsta målgrupp. Där finns skön- och facklitteratur för barn, unga och vuxna.

Kultur i Skolan (KIS)

Ekerö Kulturskola arbetar växelvis med kommunens båda världsarv. Vid höstterminens start håller Kulturskolan varje år en introduktionsdag för grundskolelärare som under läsåret kommer arbeta med KIS. I år kunde introduktionsdagen för första gången hållas på Hovgården. Projektledaren tog tillsammans med guiden Kalle Runristare emot omkring 25 lärare samt personal från Ekerö Kulturskola i Hovgårdens Informationscenter för en dag av föreläsningar och guidningar i fornlämningsområdet.

Digitala informationslösningar

Ett samarbete med Länsmuseet har inletts och förväntas utmynna i en eller flera AR-lösningar till Hovgårdens fornlämningsområde i en kostnadsfri mobilapplikation. Bland annat ska besökaren kunna ta del av en animation och inspelad föreläsning av en arkeolog invid Hovgårdens kungliga runsten. Arbetet förväntas starta i början av 2023 efter det att Ekerö kommun godkänt Länsmuseets hantering av personuppgifter.

En utförlig projektrapport färdigställs i slutet av 2022.

Fortsättningen?

Effekterna från "Upptäck Hovgården" har varit positiva både för lokalsamhället, näringslivet och för kommunen i stort. Genom en fortsatt insats utefter samma framgångsrika arbetsätt kan Hovgårdens värde och erbjudande som besöksmål yttermera stärkas. Flera av de långsiktiga processer som startats upp genom kommunens satsningar kan förvaltas och ge större utdelning. Projektledarens roll som kontaktlänk mellan myndigheter, organisationer, näringsliv och civilsamhälle utgör sålunda även fortsättningsvis en framgångsfaktor för utvecklingen av världsarvet Hovgården. Det arbetsätt som utvecklats under projektet, förvaltning och utveckling i nära dialog med närsamhället, lyfts fram som framgångsfaktorer av såväl Riksantikvarieämbetet som UNESCO.

Kommunstyrelsen kan genom en insats om 300 tkr delfinansiera ett projekt med arbetsnamnet "Upptäck Hovgården - Del 2". Projektet väntas med motsvarande belopp medfinansieras av Region Stockholm och med ytterligare medel från Riksantikvarieämbetet vikta åt världsarvsutveckling.

Projekt mål för ”Upptäck Hovgården - Del 2”

- Förfina och förankra en gemensam vision för utveckling av besöksmålet
- Ta fram en handlingsplan för förverkligande av visionen
- Utveckling av samarbetet med Strömma Kanalbolaget i syfte att binda samman världsarvets båda delar Birka och Hovgården
- Fortsatt samverkans- och nätverksarbete med lokalsamhälle och näringsliv
- Fortsatt kommunikation med regionala och statliga myndigheter och organisationer
- Ökad tillgänglighet i och omkring fornlämningsområdet
- Förbättrade informationspunkter och orienteringskartor över fornlämningsområdet
- Utveckling av utställning och information genom samverkan med museer och bredare historiskt anslag
- Adekvat förvaltning av ett ökat besöksantal
- Fortsatt marknadsföring av kommunen
- Arbeta för att utvecklingen av Hovgården ska prioriteras av samverkande myndigheter
- Deltagande i centralt organiserad marknadsföring av världsarvet Birka och Hovgården i samarbete med flera vikingadestinationer i Uppland
- Utveckla digitala informationslösningar (AR-teknik) i samarbete med Länsmuseum
- Representation av Ekerö kommun i organisationen Destination Viking Association
- Representation av Ekerö kommun i föreningen VIS
- Framtagande av informationsfilmer om Sveriges samtliga världsarv